

[Slovo a jeho význam]

81/021

810417–1

Vnější stránka slova, tj. zvuk, nápis, signál apod. je právě tak málo slovem, jako je uměleckým dílem barevnými skvrnami pokryté plátno. Nezáleží tu jenom na vnější formě, nýbrž především na tom, co je za ní, tj. na vnitřní stránce slova (stejně jako uměleckého díla). A právě tak jako vnitřní stránka uměleckého díla nás uvádí do celého jakoby „světa“ onoho díla, tak nás také slovo svou vnitřní povahou k něčemu vede a do něčeho uvádí. K podstatě slova náleží, že není jenom tím, čím je, nýbrž navíc něco znamená, k něčemu poukazuje, k něčemu se odnáší, na něco míří, něco označuje atd. Slovo je nepochybně také znakem, ale není jenom znakem; zejména pak jeho hlavní funkce nespočívá v tom, že by něco označovalo. Ostatně problém znaku sám o sobě je té povahy, že pouze popisuje, aniž by cokoli vysvětloval. Co způsobuje, že se nějaká věc, danost, předmět stává znakem?

Proto musí být u slova převážná pozornost zaměřena na jeho význam. Když někdo vykřikne „hoří!“ nebo když zatroubí na trubku známou kvartu „hó-ří“ a stejně tak když Němec zvolá „Feuer!“ atd., znamená to vždycky totéž, tj. význam těchto vnějších projevů (zvuků) je týž. Ale co vlastně představuje tento význam? Má dát najevo a tak s naléhavostí sdělit, že někde došlo k nežádoucímu vzplanutí hořlavého materiálu, přičemž jsou ohroženy hodnoty a možná i lidské životy. Zároveň to vždy byla a vlastně dosud je výzva, aby lidé, kteří jsou schopni, přišli pomoci hasit a zachraňovat. S něčím takovým se ovšem setkáváme i u zvířat, a dokonce u hmyzu. Včely si sdělují, kterým směrem a jak asi daleko je dobrá pastva. To znamená, že slovo „hoří!“ tu vlastně nemá ještě (nebo už zase) charakter skutečného slova, nýbrž je jakousi šifrou označující situaci a zároveň vyzývající k určitému typu jednání. Slovem se tento signál stává za určitých podmínek, především pak v řečové souvislosti s jinými slovy. Tato jiná slova vytvářejí jednak jakousi určitější situaci (kontext), v níž se sám signál stává určitějším a jeho význam se precizuje. Tak např., když se pokoušíme určit, co to vlastně je hoření, a když je definujeme jako slučování s kyslíkem za produkce značného množství tepla. Je zřejmé, že tu dochází k distanci od aktuálně ohrožující situace, že tu je postiženo hoření všeho druhu, tedy např. i malý ohniček, u kterého se hřejeme, oheň v kamnech, v plynovém vařiči, v cigaretě nebo dýmce atd. atd. Tudíž od něčeho je tu abstrahováno, naopak rozsah toho, co vše označíme za „hoření“, se rozšiřuje, význam se soustřeďuje na jiné „ohnisko“, dochází k přesunu „těžiště“ významu. Nejružnější možné (a dříve existující) konotace se vydělují a zbylé dále pročišťují. To vše je možné jen za pomoci jiných slov. A celému postupu říkáme „ustavení pojmu“ hoření.

Jinými slovy: musíme provést rozlišení mezi významem slova a pojmem. Každé slovo má význam, ale slovem se stává teprve poté, co je soustředěno, pročištěno a spjato s nějakým pojmem nebo třeba i skupinou pojmů, neboť pojmů je mnohem víc než slov, takže jen zcela výjimečně je nějaké slovo spjato výhradně s jediným pojmem.

(17. 4. 81)